

JOHAN CARL HELLBERG

av Paul Gerhard Heurgren¹⁾

Posttjänsteman och Posthistoriker

Johan Carl Hellberg föddes i Göteborg 1815. År 1835 blev han student i Uppsala. Efter studier vid universitetet där skrev han enligt tidens sed in sig som extra vid flera statliga verk i Stockholm. Snart ägnade han sig även åt publicistisk verksamhet. År 1845 började han medarbeta i Post och Inrikes Tidningar och 1847 övertog han redaktörskapet för denna tidning och behöll detta till 1856.

Efter några år började Hellberg tröttna på tidningskrivandet. Då han stod i gunst hos konung Oscar I anhöll han hos denne att få en tjänst i staten. Vid den tiden förekom det att andra än posttjänstemän erhöll postmästartjänster, främst då pensionerade officerare. 1854 föreslog konungen Hellberg att söka postmästartjänsten i Hälsingborg, vilken han dock ej erhöll. År 1856, då svenska ministerposten i Hamburg skildes från den svenska postkommisariatstjänsten där erhöll Hellberg den senare befattningen.

Hans färd till Hamburg företogs med diligen till Göteborg och därifrån med ångbåt till Hamburg. Om diligensfärden skrev han senare bland annat följande: »Första dagen, ännu ostlig och temligen nordlig, funno vi isgatan kvar, men ju mera den åbäkiga vagnen nalkades väster, desto mer fördjupade den sig i undersökning av den svenska lerans segheter, så att han emellanåt tvang oss att lemna sig, på det han icke skulle lämna oss. Vi fingo till fots hjälpa oss fram sjelfva så gott vi kunde.»

¹⁾ I Postens årsbok (1934) har författaren skildrat Hellberg som »Svensk postdirektör i Hamburg 1856—1869». Dennes posthistoriska intresse har emellertid ej berörts däri.

Redan 1620 inrättades en regelbunden svensk postföring mellan Stockholm och Hamburg genom Danmark. I långha tider fanns det i Hamburg ett svenskt postkontor förestått av en postmästare, vilken befattning tidvis var förenad med svenska residentbefattningen därstädes. Vid detta postkontor var det på 1800-talet anställda brevbärare, som delade ut från Sverige ankomna brev.

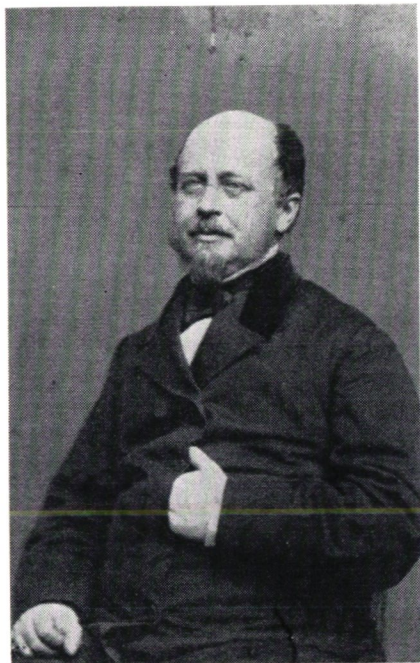
H. mötte till en början som postmästare — postkommissarie (fick senare titeln postdirektör) många svårigheter, men tack vare sin betydande energi övervann han dem. Flera postala reformer inom Sverige föreslogs av H., men de godtogs inte av höga vederbörande.

1859 beslöt den svenska regeringen, trots avstyrkande av Generalpoststyrelsen att lämna Hellberg bidrag till utgivande av en tidskrift »Arkiv i postväsendet». Denna trycktes på svenska språket i Hamburg och utkom med 16 häften under åren 1869 och 1870. Värdet av tidskriften sades i första hand vara att »lifva och höja hos tjenstecorpsen anden, hos tjenstemannen sjelfmedvetandet». Innehållet i tidskriften är mycket skiftande.

Redan i första häftet visar Hellberg sitt posthistoriska intresse i en artikel »Postväsendets forntid» där han berättar om ordet posts ursprung och om den kejsarliga romerska postens, *Cursus publicus*. En annan artikel i samma häfte har som rubrik »Tidningarnas härkomst ur postväsendet». En längre artikel i det andra häftet handlar om »Österlandens postinrättningar». I tredje häftet har en artikel till rubrik »Postväsendet ett Regale». Vi få veta om postverkens monopolställning, som avser regelbunden befördran av postförsändelser mot särskilda avgifter. I Sverige har postverkets »regale» från början ansetts vara regelbunden befördran av slutna brev. I fjärde häftet presenterade Hellberg utkastet till en posthistoria, vars första avdelning skulle avse »Äldsta tiderna» och »Svenska postväsendets uppkomst». Till detta har H. hämtat sina uppgifter ur ett av Pehr Erik Bergfalk år 1839 hållet inträdental i Vitterhets — Historie — och Antikvitets akademien med titeln »Svenska postinrättningen 1636—1718», vilket tal senare även trycktes.

I samma häfte har H. på ett förtjänstfullt sätt utrett frågan om Sveriges posträttigheter i Hamburg. Här omtalas bl. a. att den 27 juni 1618 förband sig en Emanuel Agenna att »med alle Kongl. Maj:ts poster över Hamburg städse kommande meddela utländska nyheter».

I häfte nr 8 läser man om det svenska postverkets utveckling med underrubriken »De senaste hundrafyrtio åren». Man häpnar nu över att H. som var stationerad nere i Hamburg, kunde lämna så många fakta om posten i Sverige.

*Johan Carl Hellberg. Foto från 1870-talet
av Bertha Valerius, Stockholm.*

I sju häften av andra bandet finns det en artikelserie under rubriken »Utkast till Posthistoria. Taxiska tidehvarvet». Medlemmar av den österrikiska släkten Thurn und Taxis grundade det första postverket, som regelbundet och mot bestämda avgifter befördade privatpersoners brev. Först berättar Hellberg om denna post och sedan om postförhållandena under svunna tider i skilda tyska stater liksom i Europas andra stater och om posten i främmande världsdelar.

I sjätte, sjunde och åttonde häftena i den andra delen skildras H. under rubriken »Postväsendets teknik» från 1640 till 1860 posttaxor, posttransporter, postdiligenser, postkontor, brevbärare m. m. samt postalt i flera länder.

1861 anhöll H. hos Kungl. Maj:t att få företaga en resa till Frankrike och England för att studera postförhållandena i dessa länder. Detta avstyrktes i en skrivelse av 30/12 1861 (i koncept i poststyrelsen) från generalpostdirektör A. W. Roos. Denne ansåg att H. föga kände till postförhållandena i Sverige och därför ej kunde göra några värdefulla jämförelser med postförhållanden i främmande länder. Kungl. Maj:t avslog därför H:s framställning.

År 1869 indrogs det svenska postkontoret i Hamburg, vilket existerat i nära 350 år.

Efter hemkomsten utgav H. sina intryck av människor och händelser i 12 band under signaturen Posthumus (1870—74).

Johan Carl Hellberg slutade sina dagar 1877.